

בס"ד, ט"ז תשרי התשפ"ז

בכורות ט' – פדיון בחמורה שילדה כמה ולדות, ואיסור הנאה בפטר חמור

שאלות:

1. לאתון של יוסי נולדו לראשונה זכר ונקבה, ולא ידוע מי ראשון. האם עושים פדיון?

פדיון בחמורה שילדה כמה ולדות

○ המשנה אומרת שחמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים, נותן טלה אחד לכהן, כי אחד מהם ודאי בכור. אם היא ילדה זכר ונקבה ולא ידוע מי נולד ראשון, מפריש טלה אחד מספק שמא הזכר נולד ראשון, אבל הטלה נשאר לעצמו, כי אין בו קדושה אלא חוב ממוני בלבד ובספק ממון "המוציא מחברו עליו הראיה".

שתי חמורות שלא ביכרו: אם ילדו שני זכרים, נותן שני טלאים לכהן. אם ילדו זכר ונקבה (כל אחת ילדה אחד), נותן טלה אחד לכהן, כי הזכר ודאי בכור. אם ילדו שני זכרים ונקבה, נותן טלה אחד לכהן ומפריש עוד טלה לעצמו מספק.

אם ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות, אין לכהן כלום כי אין בכור ודאי, אבל מפריש לעצמו טלה על כל זכר שספק בכור, כדי להפקיע את איסור פטר החמור. חמורה אחת שביכרה וחמורה אחת שלא, וילדו שני זכרים, נותן טלה אחד; ילדו זכר ונקבה, מפריש טלה ונוטל אותו לעצמו.

פודים פטר חמור בשה מן הכבשים או מן העזים, זכר או נקבה, גדול או קטן, תמים או בעל מום, ואם הכהן מחזיר את השה אפשר לפדות בו עוד פטרי חמור. טלה שהפריש מספק ונשאר אצלו הוא שלו לגמרי, ונכנס לדיר להתעשר (נספר עם שאר הצאן למעשר בהמה), ואם מת מותר ליהנות ממנו.

○ הגמרא שואלת מיהו התנא של המשנה, שסובר שכשילדו שני זכרים נותנים רק טלה אחד. רבי ירמיה אמר שהיא שלא כרבי יוסי הגלילי, שסובר לגבי בהמה טהורה שילדה שני זכרים ויצאו שני ראשיהם כאחד ש"אפשר לצמצם" כלומר, ייתכן שהם נולדו ממש שניהם ביחד, ושניהם בכורות.

אביי חלק ואמר שאפשר להעמיד את המשנה גם כרבי יוסי הגלילי כי דווקא בבהמה טהורה כתוב "הזכרים לד" בלשון רבים, ולכן שם אפשר ששניהם בכורות ביחד, אבל בפטר חמור לא כתוב ככה, ולכן אין מציאות של שני בכורות לבהמה אחת.

הגמרא מקשה: אם ככה, נלמד גם לפטר חמור מבהמה טהורה! ועונה שהתורה מיעטה בלשון "הזכרים", בה"א הידיעה, דווקא לבהמה טהורה.

הגמרא מקשה על אביי: אם המשנה כרבי יוסי הגלילי, היה עליה לשנות "ויצאו שני ראשיהן כאחד" כמו במשנה בדף יז לקמן, ולחדש שגם אז נותנים רק טלה אחד!

ומכל מקום הגמרא דוחה את התירוץ של אביי: כי ברייתא מפורשת אומרת שחמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים שיצאו יחד, רבי יוסי הגלילי אמר ששניהם לכהן, ולומד את זה מ"הזכרים" שנאמר בבהמה טהורה. מוכח שהוא כן לומד מבהמה טהורה גם לפטר חמור, בניגוד לחילוק של אביי.

הגמרא מוכיחה סופית שהמשנה היא כשיטת חכמים שחולקים על רבי יוסי הגלילי, וסוברים שאי אפשר לצמצם.

להארות: dafspoiler@gmail.com

- הגמרא שואלת: האם ניתן להוכיח מכאן שחכמים סוברים שמקצת רחם מקדש בבכורה? כי אם רק כל הרחם מקדיש, יש קושי: כשיוצא ראשו של הראשון יש חציצה מראשו של השני! ועונה שרב אמר שמין במינו (בכור אחד עם בכור השני) לא חוצץ.

2. עידו רוצה לרכב על פטר חמור שלא נפדה. זה מותר?

הנאה מפטר חמור לפני פדיון

- הגמרא שואלת: אם הטלה שמפרישים מספק נשאר של הבעלים בכל מקרה, למה בכלל צריך להפריש אותו? ועונה שכדי להפקיע את איסור פטר החמור. מכאן מוכח שלפני ההפרשה פטר חמור שלא נפדה אסור בהנאה, כדעת רבי יהודה בבבלי, כנגד דעת רבי שמעון שחולק עליו ומתיר.
עולא אמר שהטעם של רבי יהודה הוא, שכל דבר שצריך פדיון אסור בהנאה.
הגמרא מקשה מבכור אדם, שצריך פדיון ומותר בהנאה, הרי לא שמענו שאסור להנות ממעשה ידיו של אדם שלא נפדה!
הגמרא עונה שעולא התכוון שהתורה החמירה על פדיון דווקא בשה, ולא בדבר אחר לכן מסתבר שכל עוד לא נפדה הוא אסור בהנאה. הגמרא מקשה שרב נחמיה בריה דרב יוסף פדה פטר חמור בירקות מבושלים בשווי החמור! ועונה שעולא התכוון שכשפודים שלא בשווי הכספי של פטר החמור, חייבים שה. וזה לא קיים בבכור אדם.
הגמרא מקשה ממעשר שני, שהתורה החמירה גם בו שפדיונו דווקא בכסף צורי (מטבע שיש עליו צורה), ובכל זאת רבי יהודה אמר שמי שקידש אישה במזיד במעשר שני - מקודשת, ומוכח שהוא מותר בהנאה!
הגמרא עונה שקידושין זה מקרה מיוחד ואפילו בפטר חמור שלא נפדה אפשר לקדש, כי רבי אלעזר הסביר שאישה מתקדשת במעשר שני כי היא יודעת שהוא לא מתחלל על ידה בקידושה ולא הופך לחולין, כי אי אפשר לפדות אותו אלא במטבע, והיא תעלה ותאכל אותו בירושלים, ובזה היא נהנית.
ואותו דבר גם בפטר חמור האישה יודעת שהוא אסור, ומתקדשת כי היא תפדה אותו בשה ותינה מההפרש בין שווי החמור הגבוה לשווי השה הנמוך שהיא מפרישה.
- הגמרא שואלת מה הטעם של רבי שמעון, שמתיר? ועונה שעולא אמר שלא ייתכן דבר שפדיונו (השה) מותר והוא (החמור) אסור, ולכן גם החמור מותר.
הגמרא מקשה מפירות שביעית שאסורים אחרי זמן הביעור, ודמי מכירתם מותרים! הגמרא עונה שזה לא נכון שדמי מכירתם מותרים כי גם שם התמורה האחרונה שנקנתה מכוחם נאסרת: מי שקנה בפירות שביעית בשר, ואחר כך קנה בבשר יין, הבשר יוצא מהאיסור ונכנס היין, וכך הלאה - האחרון שנקנה נתפס, וגם הפירות המקוריים קדושים.
אפשרות אחרת להסביר את מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון, שהם חלוקים בדרשת "לא תעבד בִּבְכוֹר שׁוֹרְךָ... וְלֹא תִגְזֹז בְּכוֹר צֹאנְךָ". הבריייתא אומרת שרבי יהודה לומד שמותר לעבוד ולגזוז בכור שהוא שלך ושל גוי, ורבי שמעון לומד שמותר לעבוד בבכור אדם ולגזוז פטר חמור, ולכן לשיטתו פטר חמור שלא נפדה מותר בהנאה.
הגמרא מקשה: למה רבי יהודה צריך שני מיעוטים שוֹרְךָ צֹאנְךָ למעט שותפות, ואם בכור אדם לא נתמעט גם הוא יהיה אסור בהנאה!
הגמרא מתרצת שלדעת כולם "שורך" ממעט בכור אדם. המחלוקת היא ב"צאנך": רבי יהודה סובר ששותפות גוי חייבת בבכורה, ולכן "צאנך" מתיר בשותפות הזו גיזה ועבודה.

רבי שמעון סובר ששותפות גוי פטורה, ולכן "צאנך" ממעט פטר חמור מאיסור גיזה. על **רבי שמעון** נשארת קושיה: למה נאמר "שורך" ו"צאנך" ולא "שור" ו"צאן" שגם הם ממעטים אדם וחמור, ואין לו צורך למעט שותפות?

- **רבה אמר** שגם **רבי שמעון** מודה שאחרי עריפת פטר חמור שלא נפדה, הוא אסור בהנאה, כי לומדים בגזירה שווה "עריפה" "עריפה" מעגלה ערופה.
רבא מביא ראיה נוספת מברייטא שבה **רבי שמעון** חולק על **תנא קמא** וסובר שדברים האסורים בהנאה (כמו עגלה ערופה, פטר חמור ובשר בחלב) לא מקבלים טומאת אוכלים, חוץ מבשר בחלב, שמקבל טומאה כי הייתה לו שעת הכושר (הבשר והחלב היו ראויים לאכילה לפני שהתבשלו יחד).
רבי אסי אמר בשם **רבי יוחנן** שהטעם של **רבי שמעון** הוא מהפסוק "מִכָּל הָאֶכָּל אֲשֶׁר יֵאָכֵל": רק דבר שאפשר להאכיל לאחרים (אפילו לגוי) נקרא אוכל לעניין טומאה, אבל דבר האסור בהנאה אי אפשר להאכיל לאחרים.

והגמרא תמשיך לדון בסברא הזו ובהוכחה של **רבא** בדעת **רבי שמעון** בדף הבא.